

NETEISĖTAS INFORMACIJOS APIE PRIVATŲ ASMENS GYVENIMĄ RINKIMAS: BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS PROBLEMINIAI ASPEKTAI LIETUVOS TEISĖJE

Iveta Vitkutė Zvezdinienė, Genovaitė Ročienė

Kauno kolegija

Anotacija. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 167 straipsnyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą informacijos rinkimą apie privatų asmens gyvenimą, kuriuo kėsinama į asmens privataus gyvenimo neliečiamumą. Tačiau šio straipsnio dispozicijoje įstatymų leidėjas neapibrėžia konkrečių neteisėtumo kriterijų ir tokiu būdu palieka veikos požymius aiškinti teismams. Praktikoje dažnai susiduriama su situacijomis, kai teismams tenka nagrinėti baudžiamąsias bylas dėl neteisėto informacijos rinkimo, kai bylos proceso dalyviai yra šeimos nariai – sutuoktiniai. Vienais atvejais, siekiant užtikrinti veiksmingą sutuoktinio privatumo apsaugą, informacijos rinkimo procesas pripažįstamas neteisėtu. Kitais – konstitucinis sutuoktinio privataus gyvenimo neliečiamumo principas aiškinamas lanksčiau. Praktika rodo, kad ne visada informacijos rinkimas apie privatų asmens gyvenimą be teismo, asmens leidimo, ar įstatyme nereglamentuotais atvejais yra neteisėtas. Tai siejama su duomenų rinkimo tikslu. Pavyzdžiui, įgyvendinant privačių asmenų – teismo proceso dalyvių - teisę pateikti įrodymus bylose. Jei asmuo renka informaciją teisėtais tikslais, paprastai tokie veiksmai nelaikomi nusikalstamais BK 167 straipsnio prasme. Tokie skirtingi BK 167 straipsnio taikymo praktiniai pavyzdžiai suponuoja poreikį plačiau išanalizuoti atsakomybės už neteisėtą informacijos rinkimą apie privatų asmens – sutuoktinio gyvenimą reglamentavimo ir taikymo aspektus.

Raktiniai žodžiai: baudžiamoji atsakomybė, privataus gyvenimo apsauga, neteisėtas informacijos rinkimas apie privatų asmens-sutuoktinio gyvenimą, teisė teikti įrodymus.

Įvadas

Principinės nuostatos dėl privataus gyvenimo neliečiamumo įtvirtintos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (toliau – Konstitucija), kurios 22 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad informacija apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (2002) (toliau – Konstitucinis Teismas) yra nurodęs, kad pagal Konstituciją asmens privatus gyvenimas saugomas ne tik nuo valstybės, jos institucijų bei pareigūnų, bet ir nuo kitų asmenų neteisėto kišimosi. Riboti konstitucines žmogaus teises ir laisves galima, jeigu yra laikomasi šių sąlygų: tai daroma pagal įstatymą; ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje, siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo. Šiuo aspektu svarbūs ir tarptautiniai teisės aktai. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 12 straipsnyje ir Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 17 straipsnyje numatyti kišimosi į privatų asmens gyvenimą draudimai bei teisės gintis nuo tokio kišimosi. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnyje, 10 straipsnyje taip pat įtvirtinta žmogaus teisė į jo privataus gyvenimo gerbimą.

Teisinė atsakomybė už šių pamatinių Konsti-

tucijoje bei tarptautiniuose teisės aktuose įtvirtintų nuostatų pažeidimą numatyta Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau - BK) specialiosios dalies XXVI skyriuje. Nepaisant to, kad įstatymų leidėjas baudžiamame įstatyme numatė aukščiausią teisinę apsaugą nuo neteisėto kišimosi į privatų gyvenimą, nurodyto BK skyriaus normų taikymo procese randasi keblų situacijų, kai šis teisinis reguliavimas tampa probleminis. Vienas iš tokių atvejų yra neteisėto informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimo kvalifikavimas (BK 167 straipsnis). Šios teisės normos dispozicijos tekstą įstatymų leidėjas sukonstravo, naudodamas paprastąjį veikos aprašymo būdą, t.y. lakoniškai aprašydamas veiką, suponuodamas mintį, jog toks aprašymas yra aiškus, nereikalaujantis papildomų nurodymų. Toks lakoniškumas leidžia teisės taikytojams veikos požymius interpretuoti nevienareikšmiškai, kitaip tariant, teisės aiškinimas paliekamas išimtinai tik teisės taikytojui. Kaip taikliai pastebėjo Mikelėnas (2009, p.88), „Konstitucijos 109 straipsnio 3 dalis nustato, kad teisėjas klauso tik įstatymo, tačiau, kas yra įstatymas ir ką jis reiškia, pasako pats teisėjas. Taigi teisės aiškinimas yra savotiškas interpretacinis žaismas, užmaskuojantis teisės kūrimą“.

Praktikoje dažnai susiduriama su situacijomis, kai teismams tenka nagrinėti baudžiamąsias bylas dėl neteisėto informacijos rinkimo, kai bylos proceso dalyviai yra šeimos nariai - sutuoktiniai. Nagrinėjamo turinio kontekste neaiškumų kelia artimų asmenų ratas, kuriems gali būti taikoma BK 167

straipsnyje numatyta atsakomybė. Kyla klausimas: ar sutuoktiniai yra privatūs asmenys? Jei taip, tai ar už privačios informacijos apie kitą sutuoktinį rinkimas gali būti pagrindas taikyti baudžiamąją atsakomybę pagal BK 167 straipsnį? Šie probleminiai klausimai moksliniuose šaltiniuose nebuvo nagrinėti.

Tyrimo objektas – nusikalstamos veikos - neteisėto informacijos apie privatų sutuoktinio gyvenimą rinkimo objektyviųjų požymių interpretavimo problematika.

Tyrimo tikslas – ištirti, ar asmenys būdami santuokoje turi straipsnio prasme saugomą privatų gyvenimą. BK 167 straipsnis saugo sutuoktinio privatų gyvenimą.

Tyrimo uždaviniai:

1. Nustatyti, ar sutuoktiniai turi privatų gyvenimą ir ar jis yra saugomas įstatymais;

2. Ištirti, kokiais kriterijais vadovaujantis asmeniui gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė už informacijos apie jo sutuoktinio privatų gyvenimą rinkimą.

Tyrimo metodai: literatūros ir teismų praktikos analizės, sintezės, apibendrinimo ir kt.

Termino „privatus sutuoktinio gyvenimas“ samprata

Teisė į privatumą, šios teisės turinys nagrinėtas įvairiuose mokslo darbuose (Petraitytė 2011, Lanckauskas, Mulevičius, M., Zaksaitė, S 2013, Žiobienė 2005, Panomariovas 2001) bei LR Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje (1999, 2000, 2002). Šiuose šaltiniuose asmens privatus gyvenimas siejamas su informaciniu asmens duomenų privatumu, jo kūno, informacijos perdavimo, laikymo ar kitokio susižinojimo, būsto ar teritorijos neliečiamumu. Santuokinis dviejų asmenų gyvenimas taip pat patenka į privatumo sferą. Visi išvardyti asmens privataus gyvenimo turinio elementai šiame straipsnyje nėra analizuojami, o dėmesys skiriamas terminui „privatus“ išsiaiškinti, keliant klausimą, ar sutuoktiniai gali turėti asmeninį, nepriklausomą nuo kito sutuoktinio, gyvenimą, kuris būtų saugomas baudžiamojo įstatymo normomis. Šis klausimas padiktuotas teismų praktikos, kai, nagrinėjant bylas teismuose, visuomet tenka nuspręsti, kur prasideda ir kur baigiasi asmeninis sutuoktinio gyvenimas. Esmė ta, kad šeimos santykių teisinis reglamentavimas Lietuvos Respublikoje grindžiamas *inter alia* santuokos savanoriškumo ir sutuoktinių lygiateisiškumo principais (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 3.3 straipsnio 1 dalis Įgyvendindami šeimos teises ir vykdydami šeimos pareigas, asmenys privalo laikytis įstatymų, gerbti bendro gyvenimo taisykles, geros moralės principus ir veikti sąžiningai (CK 3.5 straipsnio 2 dalis). Draudžiama piktnaudžiauti šeimos teisėmis, t. y. įgyvendinti jas tokiu būdu ir priemonėmis, ku-

rios pažeistų ar varžytų kitų asmenų teises ar įstatymų saugomus interesus, ar darytų žalos kitiems asmenims (CK 3.5 straipsnio 3 dalis). Sutuoktiniai privalo būti vienas kitam lojalūs ir vienas kitą gerbti, taip pat vienas kitą remti moraliai bei materialiai (CK 3.27 straipsnio 1 dalis).

Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarime konstatuota (2000), kad privataus gyvenimo teisinė samprata siejama su asmens teisėtai privataus gyvenimo lūkesčiais, t.y būseną, kai jis gali tikėtis privatumo. Žmogaus privataus gyvenimo apsaugos ribos baigiasi tada, kai jis savo nusikalstamais veiksmais ar kitaip neteisėtai pažeidžia teisės saugomus interesus, daro žalą atskiriems asmenims, visuomenei ir valstybei. Aiškinant šias nuostatas kartu su pirmiau išdėstytu konstituciniu privataus gyvenimo neliečiamumo principu, teismai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-198/2013) daro išvadą, kad santuokos sudarymas ir asmenų, kaip sutuoktinių, statusas nepaneigia jų privatumo vienas kitam, taigi jie privalo jį gerbti ir nepažeisti, o pažeidimo atveju valstybei atsiranda pareiga apginti pažeistą teisę. Tokios pačios pozicijos laikosi ir Europos Žmogaus Teisių Teismas (A. v. Croatia, no. 55164/08, judgment of 14 October 2010; Verliere c. Suisse, no 41953/98, décision du 28 juin 2001), konstatuodamas, jog Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnis garantuoja ne tik bendrų sutuoktinių teisių į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą apsaugą, bet ir vieno iš sutuoktinių apsaugą nuo kito sutuoktinio tuo atveju, kai šis pažeidžia atitinkamas jo teises, garantuojamas pagal šią nuostatą.

Kita vertus, šiame kontekste apie privatų sutuoktinio gyvenimą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (išaiškino kasacinė byla Nr. 3K-3-1406/2002), kad Konstitucijos 22 str. nuostatos, jog niekas nepatirtų neteisėto ir savavališko kišimosi į asmens asmeninį gyvenimą, nereikėtų suprasti kaip absoliutaus draudimo kai kuriais atvejais riboti asmens privataus gyvenimo neliečiamumą. Ar konkrečiu atveju privataus gyvenimo neliečiamumas bus ribojamas, nulemia šios asmeninės neturtinės vertybės esmė ir jos suderinamumas su kitų asmenų teisėmis ir teisėtais interesais. Šiuo atveju asmens tikėjimasis „būti paliktam vienam“ priklauso nuo paties asmens siekimo, kad tai, kas susiję asmeniškai su juo, nebūtų prieinama kitiems asmenims, kai jis turi kontaktų su kitu asmeniu. Nustatant, ar sutuoktinio teisė į privataus gyvenimo gerbimą buvo apribota ir pažeista dėl kito sutuoktinio elgesio, būtina atsižvelgti į jų tarpusavio privatumo ypatumus.

Apibendrinant pasakytina, kad santuoka neatima iš žmogaus asmeninio, niekieno neliečiamo, gyvenimo, kurį saugo ir gina valstybė. Tuo pačiu nustatoma asmens pareiga nepažeisti jo sutuoktinio asmeninio gyvenimo ribų.

Kriterijai, kuriais vadovaujantis asmeniui gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė už informacijos apie jo sutuoktinio privatų gyvenimą rinkimą

Išanalizavus teismų praktiką apie tai, ar sutuoktinio teisė į privataus gyvenimo gerbimą buvo apribota ir pažeista dėl kito sutuoktinio elgesio, galima išskirti tokius kriterijus. Jei privataus pobūdžio informacija renkama apie asmens sutuoktinį per trumpą laikotarpį, siekiant užfiksuoti netinkamą sutuoktinio elgesį šeimoje, vėliau surinktą informaciją panaudoti santuokos nutraukimo byloje įrodinėjant sutuoktinio kaltę, tai tokie veiksmai nusikalstamais nelaikytini. Kaip pavyzdį galima pateikti baudžiamąją bylą (Vilniaus apygardos teismo apeliacinė byla 1A-145-256-2014), kurioje Vilniaus miesto apylinkės teismas 2013 m. lapkričio 21 d. nuosprendžiu išteisino V.K. pagal BK 167 str. 1 d., 168 str. 1 d., nepadarius veikos, turinčios nusikalstamos veikos požymių. V.K. buvo kaltinamas tuo, kad neteisėtai rinko informaciją apie asmens gyvenimą: 2009 m. rugsėjo mėnesį, nenustatytu laiku, bute, esančiame S.Nėries g. 99-96, Vilniuje, neteisėtai skaitė ir nufotografavo savo sutuoktinės L. K. mobiliojo ryšio telefono SIM kortelėje esančias trumpasias žinutes; 2009-09-16 iš UAB „TELE 2“ gavo sutuoktinės L. K. telefono detales skambučių ir trumpųjų žinučių išsklotines; 2009 m. rudenį, nenustatytu laiku, Vilniaus mieste, ne mažiau kaip keletą kartų, sekė automobiliu sutuoktinę L. K.; 2009 m. rudenį, nenustatytu laiku, slapta įrašinėjo L. K. asmeninius pokalbius; 2011 m. sausio mėnesį, nenustatytu laiku, prie Ateities g. 86 E pastato, Vilniuje, fotografavo L. K.. Be to V. K. buvo kaltinamas ir tuo, kad panaudojo surinktą informaciją nagrinėjant civilinę bylą dėl santuokos su L. K. nutraukimo. Vilniaus apygardos teismas apeliacine tvarka, patikrinęs priimto nuosprendžio teisėtumą nustatė, kad V.K. kilus įtarimui, jog L.K. yra jam neištikiama, jis patikrino jos telefoną, kuriame rado meiluzio nuotrauką ir meilės turinio žinutes, o rankinėje rado meilės raštelį. Nusprendęs išsituoti L. K. telefoną nunešė antstoliui, kad šis užfiksuotų sutuoktinės neištikimybės faktą. Tuo pačiu tikslu paskambino į UAB „TELE 2“ ir paprašė atsiųsti sutuoktinės telefono detales žinučių ir skambučių išsklotines. Iš gautų išsklotinių nustatė, kad L. K. nuolat bendrauja su A. B.. L. K. pokalbius su meiluziu įrašė atsitiktinai, nes pastaroji jam grasino, todėl savo saugumui namuose palikdavo įjungtą ausinuką. Kitų L. K. pokalbių neįrašinėjo. Vieną kartą nufotografavo L. K. naudojamą automobilį, nes pamatė, kad pastaroji savo reikmėms naudoja tarnybinį policijos automobilį. Vykstant skyrybų procesui visus surinktus duomenis pateikė teismui, siekdamas įrodyti sutuoktinės neištikimybę. Tokių V.K. veiksmų apeliacinės instancijos teismas nelaikė nusikalstamais, konstatuodamas, kad V.K. išteisintas teisėtai ir pagrįstai.

Teismas motyvavo, jog 2009 m. rugsėjo mėnesį V. K. ir L. K. savanoriškai gyveno santuokoje, viename bute, vedė bendrą ūkį, buvo lygiateisiai sutuoktiniai. daiktų tikrinimas jų šeimoje buvo įprastas. Taip pat pažymėjo, kad pagal nustatytas aplinkybes L. K. nebuvo išsakiusi sutuoktiniui savo nuomonės dėl galimai buvusių santuokinio gyvenimo problemų, noro pagyventi atskirai ir panašiai, taip siekdama nustatyti savo privatumo ribas bei deklaruoti siekį sąlyginai „būti paliktai vienai“ privatumo neliečiamumo principo prasme. Priešingai, siekdama sudaryti iliuziją, kad sutuoktinių santykiai yra geri, ji slėpė savo intymius santykius su A. B. Išteisintasis ėmėsi veiksmų tik tuomet, kai jam kilo įtarimas dėl sutuoktinės neištikimybės. Šiuos veiksmus atliko per trumpą laikotarpį, siekdamas užfiksuoti netinkamą sutuoktinės elgesį šeimoje, surinktą informaciją panaudojo norėdamas įrodyti sutuoktinės kaltę santuokos nutraukimo byloje. Tai buvo daroma siekiant teisėto tikslo, kuris pateisina įstatymuose garantuojamos asmens teisės į privataus gyvenimo gerbimą apribojimą. Informacija apie L. K. rinkta ne asmens terorizavimo, manipuliavimo ar kitame neteisėtame kontekste, o vadovaujantis teisės ir moralės požiūriu priimtiniu sutuoktinių teisių ir pareigų supratimu. V. K. savo veiksmus grindė tik su įrodymų dėl sutuoktinės neištikimybės skyrybų bylai rinkimu, tuo siekė įgyvendinti savo procesines teises santuokos nutraukimo byloje. Šioje situacijoje L. K. objektyviai negalėjo duoti sutikimo tokio pobūdžio informacijai rinkti, todėl pokalbių įrašymas, SMS žinučių skaitymas ir fotografavimas, telefono skambučių ir žinučių detaliųjų išsklotinių išreikalavimas šiuo atveju yra teisėtas informacijos apie asmens privatų gyvenimą rinkimas ir šios informacijos panaudojimas civilinėje byloje dėl santuokos nutraukimo.

Priešingai, kitoje byloje teismas priėmė apkaltinamąjį nuosprendį, pripažindamas informacijos apie sutuoktinio asmeninį gyvenimą rinkimą nusikalstamu. Antai Kauno miesto apylinkės teismo 2012 m. gegužės 31 d. nuosprendžiu, N.Z. buvo nuteistas pagal BK 167 straipsnio 1 dalį už tai, kad tarp 2010 m. rugsėjo ir 2010 m. spalio 1 d. Kaune, į sutuoktinės A. N. Z. automobilį slapta įmontavo įrenginį mobilaus objekto vietai nustatyti realiu laiku ir iki 2010 m. gruodžio 23 d. nuolat sekė A. N. Z. judėjimo maršrutą ir buvimo vietą, kol parodymų patikrinimo vietoje metu policijos pareigūnų nurodymu N.Z. pats jį išmontavo bei tarp 2010 m. gruodžio 14 d. ir 2010 m. gruodžio 22 d. Kaune, bendrame darbuotojų grimo kambaryje slapta sumontavo pasiklausymo įrenginį ir klausėsi A. N. Z. bei kitų asmenų pokalbių. Nuteistasis nuosprendį skundė tiek apeliacine, tiek kasacine tvarka. Kasaciniu skundu nuteistojo gynėja prašė panaikinti Kauno miesto apylinkės teismo 2012 m. gegužės 31 d. nuosprendį bei Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. spalio

30 d. nutartį ir bylą nutraukti. Nuteistojo gynėjos teigimu, nuosprendis esąs nepagrįstas ir neteisėtas, nes byloje nustatytos aplinkybės, kad grimavimosi kambaryje buvo įmontuotas mikrofonas, o į automobilį – GPS įranga, nepatvirtina jokių nusikaltamų veiksmų padarymo, be to, nenustatyta, kokie duomenys apie nukentėjusiosios privatų gyvenimą surinkti. Grimmo kambaryje naudojosi visi darbuotojai. Automobilis yra bendroji jungtinė nuosavybė, kol skyrybų procesas nesibaigęs ir turtas nepadalytas. Tai, kad buvo nustatyta A. N. Z. buvimo vieta prie karjero su vyriškiu K., patvirtina A. N. Z. kaip sutuoktinės neleistiną, neteisėtą elgesį CK nuostatų dėl santuokos ir šeimos prasme. Teismai, kvalifikuodami sutuoktinių nesutarimus, supainiojo santuokos ir šeimos santykius reglamentuojančius įstatymus su baudžiamosios teisės normomis. Kasatorės manymu, šia byla valstybės institucijos pažeidė teisę, kad būtų gerbiamas šeiminių gyvenimas, o šeimos iširimo priežastys sprendžiamos pagal įstatymą santuokos nutraukimo byloje. Z. yra susitaikę, nuo paskutinio pirmosios instancijos teisme vykusio posėdžio, gyvena kartu, augina, auklėja du nepilnamečius vaikus, apkaltinamasis nuosprendis nesuderinamas su vaikų interesais.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija kasacinio skundo netenkino (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla 2K-198/2013) pažymėdama, kad nukentėjusioji dar 2010 m. vasarą išsakė sutuoktiniui savo nuomonę dėl patiriamų šeimos gyvenimo problemų, noro pagyventi atskirai, nesutikimą su nuolatine jo vykdoma kontrole ir panašiai, taip siekdama nustatyti savo privatumo ribas bei deklaruoti siekį iš dalies „būti paliktai vienai“ privatumo neliečiamumo principo prasme. Nors GPS įrangos įmontavimas į automobilį laikytinas teisėtu, nes automobilis kaltininkui ir nukentėjusiai priklauso bendrosios jungtinės nuosavybės teisėmis, tačiau teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad šiuo atveju, sprendžiant dėl veikos kvalifikavimo pagal BK 167 straipsnį, lemiamą reikšmę turi ne automobilio nuosavybės teisės, o tai, kad nurodyta tame automobilyje įmontuota įranga pasinaudota, siekiant rinkti informaciją apie nukentėjusiąją, kuri juo naudojosi. Būtent gana ilgai (mažiausiai apie tris mėnesius) N. Z. sekė A. N. Z., nežinojusios apie įrangą, judėjimo automobiliu maršrutą. Stebėjimas GPS priemonėmis pagal pobūdį skiriasi nuo kitų vaizdo ir garso stebėjimo priemonių, kurios atskleidžia daugiau informacijos apie asmens elgesį, mintis ar jausmus ir dėl to gali labiau apriboti asmens teisę į privataus gyvenimo gerbimą. Vis dėlto sistemingas informacijos apie asmenį rinkimas, naudojant GPS įrangą, gali apriboti asmens teisę į privatumą, juolab kai tokia informacija panaudojama, darant asmeniui tam tikrą poveikį - jį terorizuojant. Nors skunde ir teigiama, kad pasiklausymo įrenginio įmontavimas darbuotojų grimmo kambaryje nepatvirtina informacijos apie asmens privatų

gyvenimą rinkimo, nes ta patalpa naudojosi visi, tačiau teisėjų kolegija pažymėjo, kad privatus gyvenimas gali apimti profesinę veiklą ir santykius su kitais asmenimis, vykstančius už asmens namų ar privačių patalpų ribų. Tam tikri privatumo lūkesčiai egzistuoja ir darbo vietoje, taip pat tuo atveju, kai bendrauja keli žmonės. N. Z. daugiau kaip savaitę laikė įrengęs grimmo kambaryje pasiklausymo įrangą ir slapta klausėsi sutuoktinės ir kitų asmenų pokalbių. Pastarieji negalėjo numatyti, kad jų pokalbių klausosi tuo metu nedalyvavęs asmuo, nes apie tai niekaip nebuvo informuoti. Teisėjų kolegija konstatavo, kad nuteistojo veiksmai peržengė įprastai priimtino sutuoktinių bendravimo ir rūpinimosi vienas kitu ribas. Santuokos sudarymas savaime nereikia besąlygiško sutuoktinių tarpusavio privatumo panaikinimo, taigi ir vieno sutuoktinio teisės kontroliuoti kito sutuoktinio santykius su išoriniu pasauliu. N. Z. rinko tokio pobūdžio informaciją apie sutuoktinę, kuri paprastai laikoma asmens privatumo dalimi, nors savaime nėra intymi. Pagal teismų nustatytas aplinkybes tai buvo daroma, nesiekiant jokio teisėto tikslo, kuris galėtų pateisinti Konstitucijoje ir Konvencijoje garantuojamos asmens teisės į privataus gyvenimo gerbimą apribojimą. Informacija apie A. N. Z. rinkta asmens terorizavimo kontekste, vadovaujantis teisės ir moralės požiūriu nepriimtiniu sutuoktinių teisių ir pareigų supratimu. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į kasacinio skundo argumentą dėl sutuoktinio neištikimybės įrodinėjimo civilinio proceso tvarka ir pabrėžė, kad pagal teismų nustatytas aplinkybes N. Z. savo veiksmų, kvalifikuotų pagal BK 167 straipsnį, iš esmės nesiejo su įrodymų skyrybų bylai rinkimu. Priešingai, nuteistasis, duodamas parodymus, viso baudžiamąjo proceso metu šiuos veiksmus grindė rūpinimusi žmona, siekiu nepriklausomai nuo sutuoktinės norų išsaugoti šeimą ir panašiais motyvais. Taigi, renkant informaciją ne tik nesiekta įgyvendinti savo procesinių teisių, bet, priešingai, siekta sutrukdyti tai padaryti sutuoktinei. Atsižvelgdama į aiškiai išsakytus A.N.Z. lūkesčius dėl didesnio privatumo santykiuose su sutuoktiniu, kaltininko panaudotas slapta informacijos rinkimui pritaikytas technines priemones, gana ilgą slapto informacijos rinkimo trukmę ir sistemiškumą, į tai, kad informacija buvo renkama neturint jokio tai pateisinančio tikslo ir buvo naudota A.N.Z. terorizuoti, teisėjų kolegija konstatavo, kad N. Z. veiksmai buvo gana pavojingi, pažeidė A. N. Z. privataus gyvenimo neliečiamumą ir pagrįstai įvertinti kaip neteisėtas informacijos apie jos privatų gyvenimą rinkimas BK 167 straipsnio prasme.

Apibendrinant pasakytina, kad teisiškai vertinant asmens, rinkusio informaciją apie savo sutuoktinio asmeninį gyvenimą, veiksmus, būtina nustatyti, kokias tikslais ši informacija buvo renkama, kaip intensyviai ir kokiomis priemonėmis tai buvo daroma. Iš konstitucinio privataus gyvenimo ne-

liečiamumo principo reglamentavimo matyti, jog, siekiant užtikrinti veiksmingą privatumo apsaugą, informacijos apie asmens inter alia sutuoktinio privatų gyvenimą rinkimo procesas iš esmės formalizuojamas, siejamas su įstatymo nustatyta tvarka ir teismo sprendimo priėmimu. Taigi asmenys, inter alia sutuoktiniai paprastai neturi teisės rinkti tokios informacijos. Kita vertus, atsižvelgiant į jų tarpusavio santykių specifiką ir jos nulemtus skirtingus lūkesčius dėl privatumo, taip pat į atitinkamos informacijos svarbą kitų asmenų teisėms įgyvendinti, konstitucinis privataus gyvenimo neliečiamumo principas kai kuriais atvejais teismų praktikoje aiškinamas lanksčiau, tačiau nepaneigiant jo esmės. Vienas tokių atvejų – teisės pateikti įrodymus teismui įgyvendinimas, santuokos nutraukimo byloje.

Išvados

1. Konstitucija garantuoja kiekvieno asmens teisę į privatų gyvenimą ir jo neliečiamumą. Sudarius santuoką ši teisė nėra apribojama, todėl BK 167 straipsnyje numatyta ne tik bendrų sutuoktinių teisių į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą apsauga, bet ir vieno iš sutuoktinių apsauga nuo kito sutuoktinio tuo atveju, kai šis pažeidžia atitinkamas jo teises.
2. Tokiu atveju, sprendžiant dėl asmens baudžiamosios atsakomybės, atsižvelgiama į informacijos apie sutuoktinio privatų gyvenimą rinkimo tikslus, taip pat, kaip intensyviai ir kokiomis priemonėmis tai buvo daroma.

Literatūra

1. A. v. Croatia, no. 55164/08, judgment of 14 October 2010; Verliere c. Suisse, no 41953/98, décision du 28 juin 2001.
2. Lankauskas, M., Mulevičius, M., Zaksaitė, S. (2013). Teisės į privatumą, minties, sąžinės, religijos laisvę ir

saviraišką užtikrinimo problemos, Vilnius: Lietuvos teisės institutas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 3K-3-1406/2002.

3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-198/2013.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1981 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios, 2000, Nr. 39-1105.
6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. kovo 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos farmacinės veiklos įstatymo 11 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios, 2002, Nr. 28-1003.
7. Mikelėnas, V. (2009). Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento. Jurisprudencija, 2(116), 79–92.
8. Panomariovas, A. (2001) Asmens privataus gyvenimo paslaptis ir su ja susijusios problemos baudžiamajame procese. Jurisprudencija, 23(15), 98 – 105.
9. Petraitytė, I. (2011). Asmens duomenų apsauga ir teisė į privatų gyvenimą. Teisė, 88, 163-174.
10. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 77-3288.
11. Vilniaus apygardos teismo apeliacinė byla 1A-145-256-2014.
12. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Valstybės žinios, 2006, Nr. 68-2497.
13. Žiobienė, E. (2005). Aktualios konstitucinės teisės į privatų gyvenimą apsaugos problemos. Jurisprudencija, 64(56), 124–131.
14. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios, 1995, Nr. 40-987.

UNLAWFUL COLLECTION OF INFORMATION ABOUT A PERSON'S PRIVATE LIFE: CRIMINAL LIABILITY PROBLEMATIC ASPECTS OF LITHUANIA LAW

Summary

The article 167 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania provides criminal liability for illegal collection of information about a person's private life which impairs person's privacy. However, the legislator does not define specific criteria of illegality in the disposition of the Art. 167 and thus leaves the courts to interpret the signs of activity in practice, situations are often faced when the courts hear criminal cases on the illegal collection of information when some of the participants of the proceedings are family members – spouses. On the one hand, the process of gathering of information is recognized as unlawful in order to ensure effective protection of privacy. On the other hand, the constitutional principle of inviolability of spouse's private life is interpreted more flexibly. Practice shows that gathering of information about person's private life without authorization of a court, a person or in cases unregulated by a law is not always unlawful. It is associated with data collection purpose. For instance, implementation of a right of individuals, participants of the judicial process, to present evidences in cases. If the individual collects information for a legitimate purpose, such actions are usually held lawful in sense of the Art. 167 of the CCP. This disparity of the application of the Art. 167 implies need to further analyse regulation and application aspects of liability for illegal gathering of information about a private individual's – spouse's – life.

Key-words: criminal liability, protection of private life, illegal collection of information about a person's – spouse's – life, a right to present evidences.

Informacija apie autoreis:

Lektorė **Iveta VITKUTĖ ZVEZDINIENĖ**, Kauno kolegijos Vadybos ir ekonomikos fakulteto Teisės katedra. Mokslinių tyrimų kryptys – teorinės ir praktinės baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso problemos. El. paštas: iveta.vitkute-zvezdiniene@go.kauko.lt.

Lektorė **Genovaitė ROČIENĖ**, Kauno kolegijos Vadybos ir ekonomikos fakulteto Teisės katedra. Mokslinių tyrimų kryptys – teorinės ir praktinės baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso problemos. El. paštas: genovaitė.rociene@go.kauko.lt.